
OD MOSLAVAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA DO 33. DIVIZIJE

Vukašin Karanović

OD MOSLAVAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA DO 33. DIVIZIJE

Čazma, prosinac 1978.

Izdavač: Odbor za proslavu 35. godišnjice 33. divizije

Tisak: NIŠRO »Prosvjeta« Bjelovar

Pridružujući se proslavi 35. godišnjice formiranja 33. divizije X zagrebačkog korpusa , kao i proslavi 35. godišnjice X korpusa, ovom skromnom brošurom želimo evocirati sjećanje na razvoj partizanskih jedinica i narodnooslobodilačkog pokreta na tlu Moslavine, posebno na borbeni put 33. divizije koja je nikla iz malih partizanskih odreda, bataljona i brigada.

Evocirajući ovaj borbeni put 33. divizije želimo potaknuti razmišljanje čitalaca na teške, ali slavne dane NOR-a, na herojstvo boraca ove proslavljene divizije, i to ne samo zbog prošlosti, već radi budućnosti, za idejno usmjeravanje mlade generacije.

Odbor za proslavu

Kao i u drugim dijelovima Jugoslavije i Hrvatske, i na području Moslavine, pod rukovodstvom KPJ i KPH, a po odluci CK KPJ na čelu s drugom Titom stvaran je NOP i partizanske jedinice od čete do divizije i više, te se neprekidno za čitavo vrijeme NOB-a vodila žestoka borba protiv fašističkog okupatora i domaćih izdajnika.

Narod Moslavine i sjeverne Hrvatske, posebno omladina, dao je svoj veliki doprinos u NOB-u i socijalističkoj revoluciji, stvaranju bratstva i jedinstva, izgradnji nove, socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije. Danas, kada proslavljamo 35. godišnjicu formiranja 33. divizije i X korpusa NOBJ, možemo zaista biti ponosni i sretni što smo sve dali u toj velikoj borbi za slobodu, nezavisnost i svijetlu budućnost sadašnjih i budućih generacija.

Moslavina je u NOB-u obuhvatala kotar Garešnicu, Čazmu i Kutinu u cjelini, a dijelom Vrbovec, Dugo Selo i Sisak s gradom.

To je bio dosta velik zemljišni prostor veličine oko 3000 kvadratnih kilometara, s oko 180 do 200 000 stanovnika, zavisno od teritorijalne podjele. Centralni dio ovog područja činila je Moslavačka gora koja je, premda relativno malena, bila stalan oslonac naših jedinica, komandi i ustanova. Budući da je preko Moslavine vodila magistralna pruga i cesta Zagreb — Beograd, a u njoj su postojala i važna veća naseljena mjesta i komunikacijski čvorovi, kao što su Čazma, Dubrava, Ivanić-Grad, Sisak, Kutina i Garešnica, te je pripadala centralnom dijelu tzv. NDH, to je ona imala je važno operativno i političko značenje za neprijatelja. Zbog toga nije čudo što su fašistički okupatori i njihove sluge nastojali što duže zadržati kontrolu na ovom području, a kada im to nije uspjelo, onda su grupirali jake snage od jedne do dvije divizije obrazujući stalne garnizone u svakom većem mjestu. Već 1942. godine svaki mjesec-dva neprijatelj je bio prisiljen angažirati protiv partizanskih jedinica cijelu svoju prvu gorsku diviziju, dijelove prve pješačke divizije, pojedine njemačke bataljone, ustaške jedinice, žandarmeriju i ostale snage. Kasnije su njegove snage morale stalno biti veće u borbi protiv naših brigada divizija i korpusa. Važno je međutim napomenuti da nikada u toku čitavog rata nije uspio ostvariti svoje namjere, odnosno spriječiti razvoj NOP-a i NOB-a u ovom dijelu zemlje. I još

nešto, neprijatelju nije uspjelo da okruži i uništi bilo koju našu borbenu jedinicu u toku čitavog rata iako je, obzirom na odnos snaga, bio često u situaciji da zbog nadmoćnosti postigne i veće rezultate. To ipak nije uspio čak ni u slučaju II brigade 33. divizije u rejonu Oborova.

NEKE KARAKTERISTIKE U RAZVOJU NOB-a U MOSLAVINI

U cilju lakšeg razumijevanja uvjeta rada i borbe KP na stvaranju NOP-a, organizacije NOB-a i razvoja partizanskih jedinica evo nekih osnovnih karakteristika koje pored općejugoslavenskih nose i svoje posebne oznake:

— KPJ, odnosno KPH organizira i vodi NOB od početka do kraja bez velikih plima i oseka;

— u početku partijskih organizacija je malo, u nekim kotarevima slabe su i po broju članova, ima pojava kolebanja, nesnalaženja, posebno u nekih rukovodstava, međutim i takve partijske organizacije imaju snažan utjecaj na narodne mase;

— Ustanak u početku nema masovan karakter nigdje u Moslavini, već počinje od malih borbenih grupa, desetina, vodova i četa da bi se kasnije snažno razvio u NOP stvaranjem odreda, brigada i divizije;

— organizacije KP i SKOJ-a i druge postupno jačaju i šire se tako da sredinom 1943. godine imamo sve organizacije i rukovodstva od MNO do okružnih rukovodstava na čitavom području;

— CK KPH, osobito grupa rukovodilaca članova CK, (delegati, instruktori), a zatim Povjereništvo CK KPH za sjevernu Hrvatsku organizira NOB, prati razvoj i stalno utječe na tok događaja u NOR-u. Ovo potvrđuje i postojanje svih kotarskih komiteta KPH i SKOJ-a, zatim Okružnog komiteta Bjelovara, Čazme, odnosno Moslavine, a kasnije i Oblasnog komiteta KPH za Zagrebačku oblast. Ovu ocjenu ne mijenja to što je bilo promjena i u organizacijskoj šemi, i zbog djelovanja neprijatelja (hapšenja, gubitaka u borbi i sl.).

— Formiranje jedinica, štabova i komandi, kao i Moslavačkog prvog odreda 21. XII 1941, boravak Štaba II operative zone, Operativnog štaba za zajedničko djelovanje prilikom gojilske operacije, garešničke, čazmanske i drugih, te štabova

od bataljona pa na više, komandi mjesta i područja, diverzantskih jedinica i drugih jasno govore o organiziranosti i kontinuitetu NOP-a.

Stanovništvo Moslavine, iako višenacionalno, učestvuje u NOB-u bez obzira na uvjete i situaciju, razumije se, u početku manje, a kasnije sve više i više, da bismo 1943. godine mogli govoriti o masovnom učešću naroda i snažnom razmahu oružane borbe. Upravo na području Moslavine fašisti raznih boja izgubili su bitku za mase, jer je narod masovno stao na stranu NOB-a dajući svoje sinove i kćeri u prve borbene redove.

— U osnovi dobra suradnja i međusobna povezanost partijskih rukovodstava Zagreba, Siska i Slavonije, Bilo-gore i onih u Moslavini davala je NOP-u organiziranost, stabilnost i snagu, a neprijatelju zadavala mnogo vojno-političkih i drugih problema kroz čitav rat nikada nije uspio pokoriti narod ovoga kraja i biti gospodar situacije. Jedna od karakteristika za djelovanje naših borbenih jedinica, počevši od Moslovačkog partizanskog odreda pa sve do divizije i korpusa, jest velika manevarska sposobnost koja je omogućila uspješno borbeno djelovanje na ovom prostoru.

RAZVOJ BORBENIH JEDINICA NA MOSLAVINI 1941—1945.

1941. godine

Radi boljeg uočavanja razvoja naših borbenih jedinica na prostoru Moslavine u 1941. godini treba istaknuti tri faze, i to:

U prvoj fazi, od kapitulacije bivše Jugoslavije, odnosno od okupacije zemlje do lipnja 1941. godine, traje pripremno razdoblje u kojem Partija sređuje svoje organizacije, stvara prve elemente i organizacije NOP-a, prikuplja oružje, sprečava razbijanje svojih redova i vrši povezivanje svih organizacija u jednu cjelinu.

Druga faza je karakterizirana bržim stvaranjem organizacija NOP-a i formiranjem prvih jedinica i borbenih grupa:

— u kotarevima Čazma, Sisak, Kutina i Garešnica postoji više borbenih i udarnih grupa od 3 do 5 aktivista. Grupe sačinjavaju članovi KP i SKOJ-a i simpatizeri. One djeluju već od srpnja i dalje, vršeći razne akcije, sabotaže, prikupljanje oružja i opreme, prepade, širenje propagande i slično.

Zbog toga što je dio sisačkog kotara s gradom Siskom bio u sastavu Moslavine u NOR-u, odnosno Okruga Čazme, a posebno zbog toga što su Sisak i sisački kotar dali velik broj boraca i rukovodilaca koji su se borili u Moslavini, navodimo i formiranje Sisačkog partizanskog odreda. Naime, po Odluci OK KPH Sisak već 22. lipnja 1941. u blizini sela Žabna formiran je Sisački partizanski odred jačine 26 boraca, članova KP i SKOJ-a. To je prvi partizanski odred u Hrvatskoj sastavljen od komunista. Taj će odred kasnije rasti, a zatim se dijeli na dio koji odlazi na Baniju, a drugi ostaje u širem rejonu Siska i sredinom 1942. godine spaja se s Moslavačkim partizanskim odredom.

Odlukom Okružnog komiteta KPH Bjelovar i KKPH Garešnica od 31. VII 1941. počelo je prikupljanje boraca iz Garešnice i Ivanske, tako da je 5. VIII 1941. u Gornjoj Šušnjari (jugozapadno od Ivanske) formirana prva partizanska borbena jedinica od 10 boraca na čelu s Kasimom Čehaićem Turčinom, sekretarom OK KPH Bjelovar. To je u stvari prva formirana jedinica NOP-a, iako brojno malena, bez štaba Odreda i drugih elemenata vojne ratne formacije. Jedinica je izvršila marš ka Kalniku i u borbi sa žandarima došlo je do njezina razbijanja, da bi se kasnije partizanska jedinica ponovo formirala na kotaru Garešnica.

U trećoj fazi dolazi do spajanja partizanske jedinice koja je djelovala na kotaru Garešnica i Čazmansko-ivaničke koju je organizirao Okružni komitet KPH Čazma na čelu s Alojzom Vulincem Slogom. Taj dio Moslavačkog odreda formiran je u borbenu jedinicu 14. XII 1941. u rejonu Kopčić brda — Andigole, a zatim je 21. XII 1941. izvršeno spajanje ovih dviju partizanskih jedinica i formiran Moslavački partizanski odred. Odred je dobio naziv »Sloga«, a taj dan je uzet kao Dan formiranja Moslavačkog partizanskog odreda. Napadom na neprijateljsku stražu u rejonu željezničkog mosta Prečec, zapadno od Ivanić-Grada gdje je zarobljen prvi puškomi-traljez, počela je u stvari borba i u ovom dijelu zemlje u punom smislu te riječi, jer je to odjeknulo kao velika i snažna detonacija kraj Zagreba. Kao što je poznato, iz tog Odreda kasnije su izrasle sve naše jedinice, počevši od diverzantskih jedinica Komande Moslavačkog područja i drugih do 33. divizije.

I na ovom mjestu nužno je podvući činjenicu da su ove naše jedinice u Moslavini i sjeverozapadnoj Hrvatskoj, iako brojno malene i bez klasičnih štabova, u stvari partizanski odredi manjeg sastava, posebno kada se imaju u vidu uvjeti, opća i posebna situacija, jačina i raspored neprijateljskih snaga. Tada još nismo imali razrađene stavove sa savjetovanja u Stolicama gdje je drug Tito kao Vrhovni komandant donio odluku od organizaciji i formaciji partizanskih jedinica u Jugoslaviji.

1942. GODINA

Od odreda »Sloga« formira se 27. I 1942. u rejonu Hunke na Moslavačkoj gori partizanska četa »Kasim Čehaić«. Na čelu joj je Pavle Vukmanović Stipe, španski borac. Četa ima sve potrebne elemente za komandovanje, desetine i vodove, sekretare partijske i SKOJ-evske organizacije i sve drugo. To je, u stvari, Moslavački odred jačine partizanske čete.

U lipnju formiran je diverzantski vod u Moslavini u sastavu Moslavačkog partizanskog odreda.

U rejonu kote 309 — Crkvište, kod sela Veliki Prokop u kotaru Garešnica, formiran je 23.VIII od čete »Kasim Čehaić« i Banijsko-sisačke čete iz Brezovice kod Siska Prvi moslavački partizanski bataljon. Za komandanta je postavljen drug Mijo Bobetko, a za političkog komesara Ivan Turčinović Suri. Dakle, sredinom 1942. godine u Moslavini imamo partizanski bataljon.

Poslije intenzivnog borbenog djelovanja u sastavu grupe bataljona, poslije napada na Gojilo, Veliku Mlinsku, Grubišno Polje, Pitomaču i Španovicu, u selu Bijela, jugoistočno od Daruvara, formiran je Moslavački partizanski odred Hrvatske sastava dva partizanska bataljona, sa Štabom odreda i prištapskim dijelovima, po formaciji koja je primjenjivana u Jugoslaviji. Za komandanta odreda postavljen je Marijan Cvetković, a za polit. komesara Franc Knebl. Ovo je treće formiranje Moslavačkog partizanskog odreda, a prvo u punom smislu te riječi, jer odred sada ima sve elemente koji se traže po formaciji.

Krajem listopada i početkom studenoga formirano je na području Moslavine više udarnih grupa i teritorijalnih vodova koji su djelovali na svojim užim i širim područjima.

Poslije vrlo intenzivnog borbenog djelovanja u rujnu i listopada pri Moslavačkom partizanskom odredu formirane su i pozadinske jedinice i ustanove: grupa za izradu tajnih skladišta i bolnica, ambulanata-bolnica, sve radionice (postolarska, krojačka, mesarska i druge), štamparija; snabdijevanje je potpuno organizirano od čete do odreda. Na terenu organizirani su sabirni punktovi preko MNO; tada već počinju živjeti u jednom broju mjesta seoske partizanske straže. Formirano je više novih udarnih grupa jačine odjeljenja do voda koje pokrivaju teren, sudjeluju u jedinicama odreda i vrše samostalno razne akcije. U pravilu udarne grupe sačinjavali su najbolji omladinci i omladinke, članovi SKOJ-a.

Po Odluci Vrhovnog štaba i GŠH, u cilju stvaranje krupnijih operativnih jedinica NOVJ između Drave i Save, krajem prosinca 1942. godine iz sastava MPO formiran je jedan bataljon (oko 300 boraca) najboljeg kadra i naoružanja i upućen u sastav 16. omladinske brigade »Joža Vlahović« koja je ušla u sastav 4. slavonske divizije. Moslavački je odred preformiran tako da se u Štab odreda na više položaje postavljaju novi drugovi, za komandanta Vjekoslav Janjić Capo (Mlađi), za polit. komesara Slavko Kezele Slavni. Od borbenih jedinica u odredu ostaje jedan oslabljeni bataljon.

1943. GODINA

Zbog toga što su iz Moslavine u toku ove godine upućene jake snage u sastav drugih jedinica (2 kompletna bataljona i oko 500 boraca za popunu jedinica u Slavoniji, jedan bataljon na Kalnik, a kasnije i još jedan), pretežni dio godine Moslavački odred djeluje sam u Moslavini. Inače, došlo bi do formiranja Prve moslavačke brigade znatno ranije. Razumije se, to je učinjeno po Odluci partijskih i vojnih rukovodstava.

Moslavački odred se oko 10. ožujka ponovo reorganizira te opet ima dva partizanska bataljona od kojih je prvi (Busin) otišao u Slavoniju početkom svibnja.

Početkom travnja imamo četvrti diverzantata koja vrlo intenzivno uništava komunikacije neprijatelja.

Po Odluci Štaba druge operativne zone i OKKPH Čazma formirana je 1. VIII 1943. Udarne četa Moslavačkog odreda, a već 9. VIII i Udarne bataljon koji će kasnije otići na Kalnik u

Dobrovoljci čazmanskog kraja stupaju u NOV

sastav Brigade braće Radića. Komandant tog bataljona je Miloš Korać, zamjenik Valent Đurčić, komesar Branko Dadašović Cane, a zamjenik komesara Milivoj Mičić.

Tih dana formirana je Komanda Moslavačkog područja s Ilijom Strikom na čelu. Ova komanda nije odmah kao vojno-teritorijalni organ bila potpuna, pa je popunjena i reorganizirana 8. XII kada je za komandanta postavljen Karlo Remenar Čibo.

U rejonu Stare Straže, kotar Čazma, formirana je Prva moslavačka brigada (II brigada 2. operative zone). Za komandanta brigade postavljen je Nikola Kličković, a za komesara Josip Horvat Joža. Brigada je formirana od bataljona Moslavačkog odreda i terenskih četa, odnosno od moslavačkih jedinica. Malo kasnije, već 30 IX reorganiziran je Moslavački odred tako da se od udarnih grupa terenskih vodova i jednog bataljona formiraju dva bataljona. Prema tome, početkom jeseni 1943. godine imamo Prvu moslavačku brigadu, Moslavački odred s dva bataljona, Komandu Moslavačkog područja i druge jedinice na području Moslavine. U listopadu je u

Pobjeniku kod Čazme formiran diverzantski bataljon koji znatno pojačava akcije na diverzantskom planu.

Borci 1. brigade u predahu borbe

25. i 26. XI te godine formirani su Treći i Četvrti bataljon Moslavačkog partizanskog odreda koji pored brigade predstavlja solidnu vojnu snagu u Moslavini. Ako zbrojimo bataljone, ima ih osam s diverzantima, što znači jačinu snaga potpuno dvije, odnosno nepotpune tri brigade. Osim Komande Moslavačkog područja 1943. godine formirane su i komande mjesta na području tadašnjih općina ili dijelova kotara, kao što su Komanda mjesta Čazma u Čazmi, Dubrava u Dubravi, Komanda mjesta Kutina u Kamenici i Komanda mjesta Garešnica u Dišniku, a za Berek u Bereku.

Sjedišta komandi mjesta nisu uvijek bila u jednom mjestu, već su se mijenjala zavisno od situacije i potreba. Komande mjesta bile su i vojno-teritorijalni organi potčinjeni Komandi Moslavačkog odreda. Osim komandi mjesta postojao je velik broj partizanskih mjesnih i pozadinskih straža, udarnih grupa, jedinica za osiguranje kotarskih komiteta KPH, SKOJ-a i raznih drugih ustanova.

1944. GODINA

Ova je godina karakteristična po formiranju krupnih vojnih formacija, divizija i korpusa, koje izvode šire operacije i na širem prostoru. Istovremeno u Moslavini, pored komande Moslavačkog područja, a kasnije i Vojne oblasti X korpusa, postoji Štab istočne grupe odreda s jedinicama Moslavačkog partizanskog odreda, Bjelovarskog partizanskog odreda, Posavskog, a kasnije i Podravskog partizanskog odreda. Diverzantske snage su jake: grupa diverzantskih odreda, odred s dva diverzantska bataljona i druge. Naredbom VŠ i GŠH od 17. i 18. siječnja 1944. formirana je 33. divizija i X korpus NOBJ »zagrebački«. Od bataljona Moslavačkog partizanskog odreda i 3. i 4. bataljona Prve moslavačke brigade formirana je Druga moslavačka brigada te su obje ušle u sastav 33. divizije tako da je ona prilikom formiranja imala Prvu moslavačku udarnu brigadu i Drugu moslavačku brigadu. Nešto ranije, 26. XII, na Kalniku je formirana 32. divizija koja je s 33. divizijom činila glavninu X korpusa »zagrebačkog«.

Narod koprivničkog kraja pridružuje se svojoj 33. diviziji

Formiranjem Korpusa rasformiran je štab II operativne zone i sama zona. Za rukovođenje partizanskim jedinicama formirani su štabovi zapadne i istočne grupe odreda. Na Moslavini je formiran Štab istočne grupe odreda 17. travnja 1944.

Prema tome, na početku 1944. godine imamo u Moslavini partizansku diviziju, Štab istočne grupe odreda s Moslavačkim, a kasnije i Posavskim odredom pod čijom komandom su Bjelovarski i Podravski partizanski odred. Interesantno je napomenuti da ove godine Moslavački odred stalno ima više bataljona, od jednog, do tri, od čega je jedan udarni. Oni povremeno odlaze u brigadu. Te godine formiran je i Srpski bataljon, zatim četa, pa kasnije PPK bataljon, odnosno Ozna-bataljon i čitav niz drugih jedinica za pozadinsko osiguranje, snabdijevanje i zbrinjavanje.

Naredbom br. 40. X korpusa »zagrebačkog« od Udarnog bataljona Moslavačkog odreda, IV bataljona XII slavonske proleterске brigade i I i II srpskog bataljona formirana je 25. IX 1944. u Trnovitičkom Popovcu, kotar Garešnica, III moslavačka brigada »Nikola Demonja« koja je ušla u sastav naše 33. divizije i u njoj ostala do kraja rata.

1945.GODINA

U ovoj godini nema krupnijih promjena u pogledu formiranja jedinica, osim što je formirana brigada Ozne, smanjen broj i sastav vojno-teritorijalnih komandi, rasformiran Moslavački partizanski odred 1. ožujka 1945, a njegova dva bataljona otišla su po dijelovima u brigade 33. divizije i tu ostala do kraja rata.

Kao što se vidi iz ovog kraćeg pregleda na prostoru Moslavine NOP se zaista razvijao organizirano. KPJ, odnosno KPH ima situaciju u rukama i bitno utječe na razvoj borbenih jedinica i pokreta u cjelini. Uporno, kontinuirano jačaju naše borbene jedinice od čete do bataljona, brigada i divizije i šire od toga. S druge strane, Moslavački partizanski odred i druge jedinice postoje od 1941. do 1945. godine čime je i na ovom prostoru oživotvorena Titova strategija i taktika u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Jugoslaviji.

O ZNAČENJU FORMIRANJA BRIGADA I DIVIZIJA

Rujna 1943. godine, uskoro poslije formiranja prve brigade II operativne zone (braće Radića) na Kalniku, formirana je, kao što je rečeno, i Prva moslavačka partizanska brigada (II operativne zone) na Moslavačkoj gori, što je predstavljalo krupan i odlučan korak naprijed u stvaranju naših operativnih jedinica i na ovom prostoru. Zapravo to je početak stvaranja 33. divizije, jer će od dijela ove brigade i Moslavačkog odreda biti formirana i Druga moslavačka brigada.*

Od rujna 1943. do siječnja 1944. Prva moslavačka brigada narasla je u solidnu vojnu snagu koja je vrlo uspješno izvršila svoje osnovne zadatke, kako onaj u napadu na Vrbovec i druga manja uporišta, tako posebno onaj u oslobođenju Čazme 28. do 30. studenoga 1943. Zbog toga je i dobila naziv udarna.

Samo ilustracije radi evo nekih momenata iz čazmanske operacije u kojoj učestvuju s naše strane respektivne snage:

— 28. partizanska udarna divizija (bez brigade) kao glavna snaga za osiguranje napada na neprijateljsko uporište Čazma;

— Bjelovarski, Zagorski i Zagrebački odred vrše osiguranje sa sjeverozapada, a Moslavački s juga, od pravca Popovača — Ludina;

— Prva moslavačka brigada s Prvim bataljonom Moslavačkog odreda u ulozi snaga za napad na neprijateljsko uporište Čazma.

Na strani neprijatelja isto tako učestvuju jake snage, i to glavne snage 1. gorskog zdruga, njegov kompletan Peti puk (pukovnija) čiji je prvi bataljon u Čazmi. Osim toga neprijatelj je angažirao snage iz Zagreba, i to svoje elitne iz sastava PTS-a i Prve pješačke divizije s pravca Bjelovara i Križevaca.

Interesantno je napomenuti da su snage branilaca neprijatelja u Čazmi bile brojno jače od snaga napadača, solidno utvrđene i borbeno sporeme. Međutim, neprijatelj nije mogao odoljeti silini udara i borbenosti jedinica Prve moslavačke brigade i bataljona Moslavačkog odreda. Da bude jasnije, neprijatelj je imao vrlo teške gubitke, posebno u mrtvima, tako

* Često se brkaju pojmovi o formiranju i nazivima brigada. Naime, Prva moslavačka brigada formirana je 21. IX 1943. u rejonu Stara Staža kod Čazme; istovremeno to je Druga brigada II operativne zone te se ovaj naziv udomaćio u naroda, a u stvari ova brigada je Prva moslavačka koja nije rasformirana 19. siječnja 1944, nego je ušla u sastav divizije dajući svoja dva bataljona za formiranje Druge moslavačke brigade.

da je zarobljeno svega nešto oko 200 neprijateljskih vojnika i starješina. To je bio pun uspjeh, jer je neprijatelj, posebno pripadnici gorskog zdruge, gestapovci i žandari, potučen do nogu i nikada više nije uporno držao Čazmu, iako bi s vremena na vrijeme prodirao i ovlađivao njome.

Poslije snažnog razmaha narodnooslobodilačke borbe u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, kojoj je pripadala i Moslavina, i nakon stvaranja jakih partizanskih odreda i brigada sazreli su uvjeti za formiranje divizija i X korpusa na području II operativne zone. To je imalo veliko značenje, posebno za prostor sjeverne Hrvatske i međurječje Drava — Sava, jer su jedinice X korpusa bile praktično na Kalniku, Zagrebačkoj gori, oko Zagreba, na Bilo-gori i Moslavini i zajedno sa snagama već jakog VI slavonskog korpusa predstavljale su naše krupne operativne snage koje će biti od velikog značenja za oslobođenje Jugoslavije.

Istovremeno, kao što se vidi iz naprijed izloženog, na Moslavini, a i u drugim dijelovima sjeverozapadne Hrvatske postoje jake partizanske snage kojima rukovode štabovi grupa odreda koje u zajedničkom djelovanju sa zaista jakim diverzantskim jedinicama, brojnim udarnim grupama, jedinicama komandi područja i komandi mjesta pored rušenja komunikacija i akcija na njima, brane slobodno područje i razmještaj naših pozadinskih jedinica, rukovodstava Partije i drugih i vrše napadne akcije na manje jedinice i uporišta neprijatelja, čime su snage divizije i korpusa dobile uvjete za akciju na širem operativnom prostoru, za pogodnije manevre i veće uspjehe u cjelini.

Samo nekoliko podataka o tome što sve ima na Moslavini od naših pozadinskih jedinica, ustanova i rukovodstava jasno govori o tome da je pretežni dio Moslavine slobodan, da je život i rad potpuno organiziran od vrha do dna, učešće naroda masovno na strani NOP-a, da Partija ima snažan utjecaj na sve tokove narodnooslobodilačke borbe. Evo samo nekih podataka: 1944. sredinom godine na Moslavini se nalaze:

— Oblasti komitet Zagreb, OK KPH Čazma, kotarski i općinski komiteti KPH, Oblasni komitet SKOJ-a, OK Čazma, kotarski i općinski komiteti, OK USAOH-a, kotarska i općinska rukovodstva, Okružni odbor AFŽ-a do kotarskih i općinskih rukovodstava, Okružni NOO sa svojim organima i službama, kotarski NOO-i, općinski i mjesni, Okružni odbor JNOH-a;

— Vojna oblast X korpusa, Komanda Moslavačkog područja s komandama mjesta i partizanskim stražama, pozadinske jedinice i ustanove, bolnice i čitava industrija, aerodrom, partizanska željeznica; pored toga postojale su razne druge ustanove, kursevi škole, domovi, nastavne jedinice, jedinice Ozne i druge.

NEŠTO O BORBENOM DJELOVANJU NAŠIH JEDINICA

Obzirom na namjenu i ograničeni prostor ne bismo se mogli upuštati detaljnije u borbeno djelovanje naših jedinica od 1941. do 1945. godine, već bismo dotakli samo neke momente općeg karaktera.

1941. i 1942. godine borbene akcije Moslavačkog partizanskog odreda najprije su malene po obujmu i intenzitetu, time da raste broj jedinica, broj akcija, a zatim i napada na važnije objekte neprijatelja, kao što su Prečec, Gojilo, Mlinska, Grubišno Polje, Španovica prvo oslobođenje Čazme, pa napadi na komunikacije i uspješne akcije protiv jakih neprijateljskih snaga prilikom njihovih ofanzivnih pothvata. Karakteristično je da je Moslavački odred bio vrlo elastičan u manevriranju i da neprijatelj nije uspio ni jednom da ga dovede u težak položaj, razbije ili uništi.

1943. godina vrlo je bogata borbenim djelovanjem Moslavačkog odreda i svih manjih dijelova na čitavom području, posebno u garešničkoj operaciji, čazmanskoj i drugim većim akcijama kojima je neprijatelju preoteta inicijativa tako da se on uglavnom brani i tek s vremena na vrijeme poduzima ofanzivne akcije dovodeći snage sa šireg prostora.

Formiranjem 33. divizije i X korpusa dolazi do još snažnijeg razmaha borbe u kojoj ove jedinice sada imaju odlučnu ulogu: širi se slobodni teritorij, jača pokret u cjelini, ali također intenzitet i žestina borbi. Rastu naše snage pa je neprijatelj prisiljen da na ovaj prostor Moslavine i sjeverozapadne Hrvatske pored postojećih snaga stalno prikuplja i grupira nove. Pored ustaško-domobranskih jedinica, stalne jačine ojačane divizije, on je prisiljen angažirati veoma često snage 187. tzv. rezervne njemačke divizije i vrlo jaku Prvu konjičku kozačku diviziju. Poslije reorganizacije ustaško-domo-

branskih snaga neprijatelj je formirao tzv. Prvu udarnu hrvatsku diviziju koja je bila najbrojnija i najjača na širem prostoru te zajedno sa 187. njemačkom i Prvom kozačkom činila glavne snage u borbi s našom divizijom i X korpusom i ostalim snagama na širem prostoru Moslavine i Bilo-gore.

Budući da se radi o knjizi koja će detaljno obraditi borbeni put naše 33. divizije, to ćemo ovdje dotaći samo neka pitanja.

Borbeni put naše 33. divizije počeo je od njezina formiranja u vrijeme borbi za oslobođenje Koprivnice, dakle 19. siječnja 1944, a završio se u Zagrebu 9. svibnja 1945. u sastavu X korpusa »zagrebačkog« čiju 35. godišnjicu također slavimo ovih dana.

Limena glazba 33. divizije

Divizija je vodila mnoge borbene operacije i akcije u međurječju Drava — Sava, u sastavu korpusa ili samostalno, neprekidno vršeći manevre u raznim pravcima. Praktično, nema većeg naseljenog mjesta gdje nisu bile, vodile borbu i kretale se jedinice 33. divizije: borbe oko Koprivnice, Križevaca, pred Zagrebom (napad na sela Lupoglav, Gradec i Prikraj, Ivanić-Kloštar i dr.). Za oslobođenje Podravine divizija je vodila veoma žestoke borbe za sva općinska mjesta od Koprivnice do

Virovitice. Tu je obrana virovitičkog mostobrana, borbe oko Bjelovara početkom prosinca 1944. godine, žestoke obrambene borbe nekoliko puta od linije Čazma—Ludina pa do linije: Turski grobovi na Bilo-gori — selo Zrinska — Grubišno Polje. Naročito žestoke borbe jedinice divizije vodile su početkom 1945. godine prilikom obrane Daruvara gdje je žestina borbi bila takva da su položaji oko Šuplje Lipe i neki drugi više puta prelazili iz ruke u ruke u toku jednog dana. Bataljoni brigada odbijali su pet do sedam juriša neprijatelja samo u jednom danu. Položaji su zaista ličili na razbojište jer je zemljište pokriveno snijegom bilo izrešetano od djelovanja artiljerijskih i minobacačkih granata, s mnogo krvavih mrlja koje su se crvenjele na snijegu. Naši gubici bili su dosta veliki, posebno u komandnom kadru, ali kod neprijatelja znatno veći jer je bjesomučno nasrtao na položaje jedinica divizije. Konkretnije, na položaje III, a zatim I brigade, koja ju je zamijenila, napadale su snage kompletnog jednog kozačkog puka, uz snažnu podršku pukovske i divizijske artiljerije. Odnos snaga u živoj sili bio je negdje 3:1, a u materijalnim sredstvima, razumije se, znatno veći u korist neprijatelja. Međutim, jedinice naše divizije pokalaze su u tim borbama svu svoju žilavost, hrabrost i upornost jer su borbe trajale čitavih 10 dana a da neprijatelj nije uspio da se probije na dubinu od svega desetak kilometara do Daruvara.

U nekoliko navrata kompletna naša divizija izvodila je akcije na glavnoj komunikaciji Zagreb — Beograd, u rejonima Kutina, Popovača, Križ, Ivanić-Grad, samostalno ili u zajednici s Moslavačkim partizanskim odredom, Diverzantskim odredom i drugim našim snagama. Prilikom ovih akcija razbijen je čitav niz manjih neprijateljskih uporišta i posada kao u selu Batini kod Banove Jaruge, Ilovi, Tucilači i drugima.

Kakva je manevarska sposobnost 33. divizije i njena borbenost, može se lijepo vidjeti iz slijedećeg. Sredinom ožujka 1945. godine divizija je vodila veoma žestoke obrambene borbe na širokoj fronti od linije Čazma — Ludina, Veliki Grđevac — selo Pavlovac — selo Veliki Zdenci, i u višednevnim žestokim borbama nanijela neprijatelju dosta gubitaka ne dozvolivši mu bilo kakve brze prodore niti pak postizanje nekih ozbiljnijih rezultata. Interesantan je izvještaj komandanta 22. ustaško-domobranske pukovnije i 6. ustaške pukovnije koji se žale

svojim pretpostavljenima kako više ne mogu potiskivati jedinice 33. divizije jer se žilavo brane i čak napadaju, a da je njihovo ljudstvo zamoreno, nemaju municije i traže prekid akcija (radi se o borbama na grebenu selo Ruškovac — Trnovitički vinogradi). Poslije takvih borbi noću 17/18. ožujka divizija maršira iz šireg rejonu Velikog Grđevca prema Bjelovaru i napada neprijatelja u Tomaš-brijegu snagama 2. brigade, u Prespi 3. brigadom, a Prvom udarnom brigadom osigurava napad s pravca Bjelovara. Žestoke borbe s napadnutim snagama neprijatelja vodile su se gotovo cijeli dan. Neprijatelj je na Tomaš-brijegu uništen uz relativno male naše gubitke, dok je napad na Prespu uspio djelomično. Istoga dana poslije podne i noću divizija se vraća preko Grđevca u rejon Velikih Zdenaca, a zatim maršira prema rejonu Garešnice, probija obranu neprijatelja na liniji Kaniška Iva — Veliko Vukovje i poslije jednog dana odmora maršira k Čazmi. Napad na Čazmu izvršen je slijedeće noći, poslije izvršenih priprema. Zbog toga što je neprijatelj blagovremeno ojačao snage garnizona u Čazmi jednim bataljonom (bojnom), napad na Čazmu nije uspio do kraja pa se divizija sutradan tukla u okruženju u rejonu Stara Straža — Mustafina Klada — Suhaja da bi naredne noći vršila proboj iz tog okruženja pravcem Vrtlinska — selo Dapci — Dubrava. Prilikom proboja u rejonu Dabaca prva brigada divizije razbila je snage neprijatelja na komunikaciji, a zatim sačekala i razbila jedan bataljon PTS-a. Slijedećeg dana u širem rejonu Dubrave vođene su obrambene borbe u okruženju da bi noću divizija izvršila proboj iz okruženja na odsjek sela Vagovine i sela Daskatice, što je uspješno izvršeno uz sudjelovanje naše 32. divizije. — Zatim su ponovno nastavljene borbe do linije Veliki Grđevac — Veliki Zdenci.

Dakle, kao što se vidi iz ovog primjera, kompletna 33. divizija odlučno izvodi manevre vršeci napade, braneći se i vodeći borbu u okruženju. Samo dobro organizirane, moralno i politički čvrste i dobro vođene jedinice mogle su izvršavati ovakve zadatke.

Posljednja etapa na borbenom putu divizije bile su akcije u sastavu 3. JA pod komandom Koste Nađa. Naša divizija učestvovala je u vrlo teškim borbama oko Virovitice, Spišić-Bukoice, Vukosavljevice, Karšanja i drugih naseljenih mjesta i zemljišnih objekata i oslobodila Bjelovar 4/5 svibnja 1945. U tim posljednjim borbama morali smo zaliti krvlju naših

najboljih boraca svaku kosu, prijevoj, put i selo od Virovitice do Bjelovara i dalje.

Kao i u drugim jedinicama NOV i FOJ i u ovoj 33. moslavačkoj diviziji omladina je činila preko 75 posto sastava. Najbolji borci, puškomitraljesci, mitraljesci bili su omladinci, sinovi i kćeri naroda Moslavine i sjeverozapadne Hrvatske.

Danas, kada proslavljamo 35. godišnjicu formiranja divizije i X korpusa »zagrebačkog« možemo s ponosom konstatirati da su borci tih jedinica zajedno sa svim ostalim pripadnicima naše armije dali sve od sebe za slobodu, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti, za stvaranje uvjeta da sadašnji i budući mladi naraštaji mogu mirno živjeti i graditi samoupravno socijalističko društvo naše zemlje.

